տրութիւնը այսպէս է բացատրում կանազանութիւնը իր և նախորդ մինիստրութեան հայացքների մէջ արևելեան խնդրի վերաբերութեամբ. պահպանողականները ասում էին որ անհրաժեշտ է Թիւրքիային պահպանել, թէկուզ նա ռեֆորմներ չընդունի, իսկ ազատամիտները ասում են որ Օսմանեան պետութեան պահպանվելը հնարաւոր է միայն արմատական և անյապաղ վերանորոգումների պայմանով: Պահպանողականները գուշակում են Գօշէնին անաջողութիւն իր յանձնարարութեան մէջ, ազատամիտների մի փոքրիկ մասն էլ հաւատացած է, որ եթէ սուլթանը մերժի Անգլիայի առաջարկութիւնները, այդ վերջինը բոլորովին ձեռք կը վերցնի արևելեան խնդրից: Բայց ազատամիտների մեծ և պգող մասը կարծում են, որ Գլադստոնի մինիստրութիւնը եռանդով կը շարունակէ գործել, մինչև անգամ սիգըեական անաջողութեանը հանդիպելուց յետոյ: Ասում են որ Բերլինի լրացուցիչ կոնֆէրենցիայի ժամանակ աւստրիական, անգլիական, ֆրանսիական և իտալական նաւերը կերթան Բոսֆորի մէջ, Բ. Դըրան վրա ճնշում ներգործելու դիտաւորութեամբ:

Անգլիական լրագիրները շատ դժգոհ են, որ Թիւրքիան չէ հպատակվում Եւրոպայի պահանջներին: «Spectator» լրագիրը ասում է. «պէտք է վերջացնել արևելեան խնդրի հետ և թէպէտև Անգլիան ընդդէմ չի լինի որ սուլթանը պահպանի իր առաջվայ հեղինակութիւնը, սակայն պէտք է որքան հնար է շուտով ազատել Թիւրքիայի եւրոպական նահանգները և Հայաստանը:»

Ուրիշ անգլիական թերթ «Standard» լրագիրը կարծում է որ Գօշէն խորհուրդ կը տայ սուլթանին կրկին սահմանադրութիւն մտցնել Թիւրքիայում, բայց, աւելացնում է թերթը, մինիստրութեան փոխվելով միայն գործին օգնել չէ կարելի, եթէ մինչև անգամ կառավարութեան ղեկը կը յանձնվի Միդհաթին կամ Խէյրէդդինին:

Կ. Պօլսում հրատարակվող «Հաքիքաթ» թիւրք լրագիրը սկսել է նորից խիստ յօդուածներ գրել Անգլիայի դէմ և յարձակվել քրիստոնեաների դէմ առհասարակ և մանաւորապէս հայերի դէմ: Թիւրք լրագիրը երազական է անուանում հայոց խնդիրը և պահանջում է որ Հայաստանը, ինչպէս այդ եղել է Բիկօնսֆիլդի օրով, ոչ թէ Ար մ ե ն ի ա, այլ Քիւրդիստան անուանվի: Մահմեդականները, ասում է թիւրք թերթը, գոհ են գընացել քրիստոնեաների բռնութեան և հարստահարութեան Ռումելիայում, բայց Ասիայում քրիստոնեաներին այդ չի աջողվի, աւելացնում է «Թէրճըմանը Հաքիքաթ» և մահմեդականները կը մեռնեն մինչև վերջին մարդ, բայց չեն թոյլ տայ որ Փոքր-Ասիայում վերանորոգութիւններ մտցվեն: Այդ բաւական չէ. Թիւրք լրագիրը տպել է իր էջերի մէջ մի թղթակցութիւն իբր թէ մի քիւրդի ձեռքով գրված, որի մէջ կեղծ քիւրդը գովում է քիւրդերի լուսաւորութիւնը, նրանց հմտութիւնները արաբական և պարսկական լեզուների և մահմեդական կրօնի մէջ, և այլն, աւելացնելով որ քիւրդերը բոլորովին վայրենի ցեղ չեն և հաւատացնելով, որ հայոց ազգի քիւրդերի ձեռքով հարստահարվելը հայերի երևակայութեան ծնունդ է: Քիւրդ գրողը ասում է որ հայերը կարողացան խ ա բ ե լ Եւրոպային և աղմուկ գցել, իրանց մասին շատ յօդուածներ տպել տալով եւրոպական լրագիրներում, բայց մխիթարում է իր ցեղակիցներին, հաւատացնելով որ այսուհետև քիւրդերն էլ պէտք է նոյնը անեն և վերջապէս կապացուցանեն որ Արմենիա ասված երկիրն էլ չը կայ աշխարհիս երեսին, այլ Փոքր-Ասիայում կայ Անատոլիա և Քիւրդիստան երկիրները:

Ֆրանսիական «Temps» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը սաստիկ ծաղրում է այդ կեղծ ք ի ւ ր դ ի նամակը և վերին աստիճանի ծիծաղելի է գտնում նրա սպառնալիքները իբր թէ քիւրդերը լաւ կը համարեն մինչև վերջին մարդ մեռնել, քան թէ թոյլ տալ որ Փոքր-Ասիայում վերանորոգութիւններ մտցվեն:

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԼՕՆԴՕՆՈՒՄ

Ֆրանսիական նախկին դեսպանը Լօնդօնում յետ կանչվեցաւ Փարիզ և ֆրանսիական սենատի նախագահ ընտրվեցաւ: Փարիզից այժմ հեռագրում են, որ Լօնդօնի մէջ ֆրանսիական դեսպան նշանակվելու է Շալմել-Լակուր և որ այդ լուրը հետզհետէ հաւանականութիւն է ստանում: Ֆրանսիական կառավարութեան այդ մտադրութեան մասին հետևեալ տեղեկութիւններ ենք կարդում լրագիրների մէջ:

Եթէ ճշմարիտ Շալմել-Լակուր Լօնդօնի ֆրանսիական դեսպան կը նշանակվի, Անգլիայի և Ֆրանսիայի փոխադարձ յարաբերութիւնները չափազանց կը լաւանան: 1871 թուականից Լօնդօնում եղած ֆրանսիական բազմաթիւ դեսպաններից ոչ մէկը չը կարողացաւ հասնել այդ նպատակին:

Գլադստոնի մինիստրութեան վարմունքը 1870 թուականի ֆրանս-գերմանական պատերազմի ժամանակ թէպէտ կատարելապէս հայրենասէր և մինիստրութեան առաջնորդի քաղաքական համոզմունքների հետ բոլորովին համաձայն էր, բայց այնուամենայնիւ նա չափազանց գրգռեց ֆրանսիական հասարակութեան բոլոր շրջաններին: Ցաղթված պետութիւնը իր անաջողութեան համար ամեն տեղ «արտաքին» պատճառներ էր փնտռում և Անգլիայի անպայման չէզոքութիւնը այդ պատճառներից գլխաւորն էր համարում: Պ. Գլադստոն ֆրանսիացիների համար գրեթէ նոյնքան ատելի դարձաւ, որքան և իշխան Բիսմարկ: Քանի որ Գլադստոնի նախկին մինիստրութիւնը գոյութիւն ունէր, ֆրանսիական կառավարութեան յարաբերութիւնները Անգլիայի հետ լարված էին: Լորդ Բիկօնսֆիլդի յաղթութիւնը 1874 թ. ընտրութիւնների ժամանակ ուրախացրեց ֆրանսիացիներին, որովհետև նրանք Բիկօնսֆիլդի յաղթութեան պատճառը Գլադստոնի 1870—1871 թ. արտաքին քաղաքականութիւնն էին համարում: Լորդ Բիկօնսֆիլդ օգուտ քաղեց ֆրանսիական հասարակութեան այդ տրամադրութենից, բայց երբէք չը բարեկամացաւ հանրապետութեան հետ, իսկ Բերլինի կոնգրէսի ժամանակ հանեց իր դիմակը և 1878 թ. յունիսի 4-ի դաշնադրութեամբ ապացուցեց, որ նա բոլոր ժամանակ խաբում էր Վադինգտոնին:

Այն ժամանակից Անգլիայի և Ֆրանսիայի յարաբերութիւնները աւելի էլ վատացան: Ֆրանսիական դեսպանը Լօնդօնում մնում էր միայն ձևի և քաղաքավարութեան համար:

Դեսպանի այդ պաշտօնը վարելու համար մէկը միւսի ետևից նշանակվում էին զանազան մարդիկ, որոնք քաղաքական առանձին ընդունակութիւններ չունէին և կարելի է հաստատ ասել, որ նրանցից ոչ մէկը իր կառավարութենից հրաման չէր ստացել Բիկօնսֆիլդի մինիստրութեան հետ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատելու համար:

Ֆրանսիական կառավարութիւնը անպատրաստ էր, երբ ընկաւ Բիկօնսֆիլդի մինիստրութիւնը: Գլադստոնի մինիստր ընտրվելը շփոթեցրեց Ֆրանսիայի պետական մարդկանցից շատերին, որոնք դեռ յիշում էին 1870 թուականը, բայց այդ մարդկերանց շրջանի մէջ գտնվեցան այնպիսիները, որոնք հասկացան, թէ Անգլիայի հետ բարեկամանալու ժամանակը հասել է: Դրանցից գլխաւորը Լէօն Գամբետան է: Նա մօտ բարեկամ է անգլիական արտաքին գործերի մինիստրի ընկեր Չարլզ Դիլկէի հետ և հաւատացած է, որ սրա միջնորդութեամբ կարող է շատ բան անել:

Պատգամաւորների ժողովի նախագահի կարծիքները բաժանում է Շալմել-Լակուր և և եթէ ճշմարիտ նա կը նշանակվի Լօնդօնի ֆրանսիական դեսպան, նրա գլխաւոր նպատակը կը լինի վերջ դնել երկու դրացի պետութիւնների սառը յարաբերութիւններին: Նա հեշտ կարող է հասնել իր նպատակին Չարլզ Դիլկէի օգնութեամբ, մանաւանդ եթէ Ֆրէյսինէի մինիստրութիւնը կօգնէ անգլիական կառավարութեանը ստանալ Թիւրքիայից այն զիջումները, որոնց պահանջելու համար պ. Գօշէն գնացել է Կ. Պօլիս:

Եթէ Ֆրանսիայի և Անգլիայի մէջ համաձայնութիւն կայանայ, այդ հանգամանքը շատ կը նպաստէ արևելեան հարցի վճռվելուն:

Աւելի ուշ ստացված լրագիրները հաղորդում են, որ Շալմել-Լակուր արդէն նշանակվեցաւ դեսպան և շուտով ուղևորվելու է Լօնդօն: Երբ հանրապետութեան նոր դեսպանը և անգլիական արտաքին գործերի մինիստրի եռանդոտ ընկերը կը խորհրդակցեն միմեանց հետ, երկու պետութիւնների մէջ բոլորովին այլ յարաբերութիւններ կը հաստատվեն: Նոր դեսպանը շատ լաւ հասկանում է, թէ Ֆրանսիան ինչ գնով կարող է ձեռք բերել Անգլիայի պաշտպանութիւնը և բարեկամութիւնը: Պէտք է յուսալ, որ այսուհետև Անգլիայի կողմից սուլթանին ուղղած բոլոր պահանջները կը պաշտպանվեն Ֆրանսիայի կողմից: Կարելի է հաստատապէս ասել, որ այսուհետև Ֆրանսիայի արտաքին գործերի մինիստր արևելեան հարցի վերաբերութեամբ կը լինի ոչ թէ Ֆրէյսինէ, այլ Շալմել-Լակուր:

Լրագիրները գուշակում են, որ արևելեան գործերի պատճառով եւրոպական պետութիւններից երկու կուսակցութիւններ կը կազմվեն, որոնցից մէկի մէջ կը մտնեն Ֆրանսիա, Անգլիա և Իտալիա, իսկ միւսի մէջ Գերմանիա և Աւստրո-Ունգարիա և որ Ռուսաստանի շահերը պահանջում են միանալ առաջին կուսակցութեան հետ:

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Բերլին, 1/13 յունիսի

Ամսիս 16-ին, ինչպէս ձեզ յայտնի կը լինի հեռագրալուրից, այստեղ գումարվելու է միջազգային յանձնաժողով, բաղկացած այստեղ եղած օտար պետութիւնների դեսպաններից, յունական խնդիրը վճռելու նպատակով: Նիստերը կը լինեն Հօհէնլօհէ իշխանի նախագահութեամբ:

Հայաստանի և Չէրնօգօրիայի վերաբերեալ կէտերը Բերլինի աւագաժողովի դաշնագրի այս յանձնաժողովը վճռելու չէ: Առաջ լրագիրների մէջ ասվում էր, որ երեք հարցերն էլ վճռելու համար պետութիւնները մի ընդհանուր, համաձայն գրութիւն կուղղեն Թիւրքիային (Collectiv-Note), բայց այժմ յայտնվում է, որ ամեն մի կառավարութիւն Թիւրքիային կը դիմէ առանձնապէս, ուղղելով նրան երկու երկու գրութիւններ, որոնցից մինը Յունաստանի սահմանափոխութեան մասին կը լինի, իսկ միւսը Հայաստանի վերանորոգութիւնների և Չէրնօգօրիայի սահմանների մասին պիտի խօսի: Պետութիւնների պահանջները թէև առանձին առանձին կը ներկայացվեն Կ. Պօլսի կաբինէտին, բայց բոլորն էլ համանման (identisch) կը լինեն:

Ի՞նչ կը լինի այդ նոր քաղաքական քայլի հետևանքը,—ի հարկէ անհնարին է այժմ նախագուշակել: Ցաւալին միայն այն է, որ բացի յունական խնդրից, ուրիշ խնդիրներով չը պիտի զբաղվի Բերլինի կոնֆերենցիան:

Ուրեմն իմ անցեալ նամակումս յայտնած կարծիքը, որ լաւ կը լինէր եթէ Թիւրքիայի հայերի կողմից էլ պատգամաւորներ ուղարկվէին Եւրոպա, այժմ ապարդիւն կը լինէր իրագործել, երբ «Հայաստանի խնդիրը», որ և պաշտօնական կերպով այժմ այսպէս է անուանվում, պիտի վճռվի, ինչպէս երևում է, միմիայն գրաւոր յարաբերութիւնների միջոցով:

Դա մի կոմէդիա է, իսկապէս Թիւրքիան ոչինչ չի անի, եթէ նրան չը ստիպեն: Նա հէնց որ լսեց, տեղեկացաւ որ եւրոպական պետութիւնները պատրաստվում են նոր պահանջներ առաջարկել իրան, իսկոյն մի հ ա թ թ հրատարակեց որ մտցնվելու վերանորոգութիւնները անյապաղ սկսեն իրագործվել: Մի և նոյն ժամանակ ինքն էլ Եւրոպայի ուշադրութիւն է դարձնում Բերլինի կոնգրէսում վճռված այն կէտերի վրա, որոնց Եւրոպան դեռ չէ կատարել: Այդպիսով Թիւրքիան աշխատում է արդարանալ Եւրոպայի առջև, ցոյց տալով որ ինքն մենակ չէ, որ յանձն առած խոստումները չը կատարեց, այլ նոյն զանցառութիւնը երկու կողմիցն էլ է եղել....

Թիւրքիան, լաւ գիտասնի պէս, ոչինչ չէ խնայում որ ներկայացումն իրականութեանը նմանվի. հաթթը մի կողմից, իսկ միւս կողմից մինիստրութեան մէջ փոփոխութիւնները կարող էին շատերին կարծել տալ, որ Բ. Դուռը ճշմարիտ դիտաւորութիւն ունի մի բան անելու: Բայց ո՞վ չը գիտէ նրա խորամանկ ձևերը....

Գուցէ Յունաստանի հարցը կը վճռվի և շատ շուտ,—իսկ մնացածը կը մնայ նոյն անվճռողական դրութեան մէջ, ինչպէս և այժմ, կամ կը ստանայ կ ի ղ ծ կերպով վճռած, կ ի ս ա վ ճ ի ռ ձև, ինչպէս է այժմ Բօլգարիայի, Արևելեան Ռումելիայի և Չէրնօգօրիայի դրութիւնը:

Ուրիշի գործերի մէջ խառնվել այսպէս խրատող կերպով և մի և նոյն ժամանակ այսպէս անորոշ ձևով, ինչպէս այդ արել է Բերլինի կոնգրէսը Թիւրքիայի վերաբերութեամբ, միշտ ապարդիւն ջանք կը լինի: Միայն վճռողական ընթացքը կարող է ցանկացած նպատակին հասցնել: Ֆրանսիական խօսքը «Ote-toi de là, que je m'y mette», գուցէ անարդար սկզբունք է, բայց դա միակ ազդու միջոց է ցանկացածը գլուխ բերելու և վերջապէս մի արմատական փոփոխութիւն յառաջացնելու:

Ես կը հետևեմ կոնֆէրենցիայի նիստերին և վճիռներին, որպէս զի կարողանամ նրանց մասին «Մշակին» հաղորդել ոչ թէ, ի հարկէ, այն պատճառով որ ես մի առանձին համակրութիւն ունենայի դէպի Յունաստանը, այլ որպէս զի տեսնեմ թէ արդեօք ինչ ոյժ ունեն եւրոպական պետութիւնները և ինչ ազդեցութիւն ունեն նրանք Թիւրքիայի վրա և կարօղ են արդեօք այդ խորամանկ կառավարութեանը այն զիջումներին ստիպել, որոնց պահանջում են նրանից.... Թէ այդ էլ մի անցողական թատրոնական ներկայացումն կը լինի, որի հետևանքները միայն թղթի վրա կը մնան և երբէք իրականութիւն չը պիտի դառնան....

Այժմ այստեղի օրվայ ամենանշանաւոր լուրը հաղորդեմ ձեզ: Մի քանի օր սրանից առաջ այստեղի Thiergarten ասված հրապարակական այգում Գեօթէի արձանը կանգնեցրին և արձանի բացմանը ներկայ էին կայսրը և կայսերական ընտանիքը: Դա մի մեծ տօն էր Բերլինի համար և շատ շրջաններում ու մասնաւոր տներում տօնեցին այս եղելութիւնը զանազան ձևով: Արձանը մարմարիոնից է ամբողջապէս և պատուանդանը, որ նմանապէս մարմարիոնից է, շրջապատված է երեք խմբերով (գրուպաներով), որոնք ներկայացնում են՝ Լ ի ր ի կ ա, Է պ ի կ ա և Դ ր ա մ ա: Դրանք երեք կանայք են, որոնց կողքին կանգնած են մի մի տղաներ: Լ ի ր ի կ ա ն գրկած ունի մի ձեռքով մանուկին, որ սէր է ներկայացնում (Amor) իր նետը ձեռքին բռնած, Է պ ի կ ա ն մի գրքի մէջ է նայում և երեխան էլ ուշադրութեամբ լըսում է, Դ ր ա մ ա ն սգաւոր է, սուգ է արտայայտում իր երեսի վրա և նրա կողքին կանգնած տղան, նմանապէս սուգին մասնակից է: Ամբողջ արձանը այնպիսի գեղեցիկ տպաւորութիւն է գործում, ինչպէս հազիւ պատահում է տեսնել:

Անդրէաս Արծրունի

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 յունիսի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 93 կ. $12\frac{1}{2}$ կ., երկրորդ 92 ր. $37\frac{1}{2}$ կ., երրորդ ր3 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. $12\frac{1}{2}$ կ., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը արժէ 231 ր., երկրորդ 224 ր. արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր. 50 կ., երկրորդ 91 ր. 75 կ., երրորդ 91 ր. 50 կ., ոսկի 7 ր. 75 կ., Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ $25\frac{19}{32}$ պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Բերլինի վրա 129 մարկ 50 պֆ., Համբուրգի վրա արժէ 219 մարկ, 25 պֆ., Փարիզի վրա 269 ֆր.: Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ